

Срђан Стојановић*
Александар Јакшић**

ПРЕГЛЕД РОБЕ И РЕКЛАМАЦИЈА У СВЕТЛУ ОДГОВОРНОСТИ ПРОДАВЦА ЗА МАТЕРИЈАЛНЕ НЕДОСТАТКЕ СТВАРИ***

Право меродавно за уговор о продаји се, према члану 23 ЗМПП, примењује и на питања правне природе, услова и последица изостанка прегледа и рекламације робе. После ратификације Бечке конвенције о продаји робе, југословенско право познаје два правна режима уговора о продаји – конвенцијски и онај из ЗОО. У погледу правне природе неопходности контроле и савлања приговора, истиче се да није реч о обавези у класичном смислу (Pflicht, obligation) већ да се ради о специфичној дужности у социјалном интересу (Obliegenheit, incumpane), за чије означавање је предлошен термин „нужности“. Бечка конвенција, услед чињенице да су њена правила резултат политичког компромиса председника различитих правних система, садржи врло нејрецизне норме о нужности прегледа и рекламације. Правила домаће права (ЗОО, Ошине узане за промет робом) су прецизнија. Питања у вези с прегледом робе регулисана на исти начин и за грађанску и за трговачку продају, док се рок за рекламацију разликује.

Кључне речи: *Материјални недостатак. – Одговорност. – Преглед робе. – Рекламација.*

А. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Питање контроле квалитета и рекламације интересантно је у свакодневној пословној пракси, како из угла међународног приватног права, тако и из угла меродавног материјалног права. Ми

* Др Срђан Стојановић, адвокат из Београда.

** Др Александар Јакшић, доцент Правног факултета Универзитета у Београду.

*** Ово је заједнички рад аутора, при чему је др Јакшић посебну пажњу посветио међународно-приватноправном аспекту и Бечкој конвенцији, а др Стојановић југословенском материјалном праву и Закону о облигационим односима.

ћемо се стога укратко осврнути на међународно-приватноправну проблематику (Б), да бисмо се затим ближе и детаљније посветили решењима предвиђеним у југословенском материјалном праву, укључујући и међународне изворе права (В). При томе ћемо посебну пажњу дати и теоријским питањима везаним за правну природу контроле и рекламације квалитета и предложити нека нова терминолошка решења.

Б. МЕЂУНАРОДНО-ПРИВАТНОПРАВНИ АСПЕКТИ

У оквиру ове проблематике нећемо се посебно бавити питањем утврђивања тзв. уговорног статута, тј. меродавног права на уговор о продаји робе. Поћи ћемо наике од тога да у конкретном случају имамо утврђено меродавно право на конкретан уговор о продаји робе, било путем аутономије воље странака било на основу тзв. објективног везивања. Међутим, и након утврђивања уговорног статута, остаје отворено питање његовог домашаја, тј. домена примене меродавног материјалног права. Другим речима, ваља утврдити да ли уговорни статут регулише и питање времена и начина вршења прегледа робе и евентуалне рекламације квалитета.

Према члану 23 домаћег Закона о међународном приватном и процесном праву, питање начина предаје ствари и мера које треба предузети ако се одбије преузимање ствари, регулисано је правом места где се ствар мора предати, уколико уговорне стране то нису друкчије уговориле. У нашој доктрини постоји став према коме овај члан регулише и оне случајеве у којима постоје одређени приговори на квалитет робе, при чему није неопходно да заиста дође и до директног одбијања пријема робе.¹ Ово решење нашег законодавца инспирисано је решењем Хашке конвенције о праву меродавном за уговоре о међународној продаји робе из 1955. године. Чланом 4 ове конвенције предвиђено је да се, у погледу форме и рокова у којима се преглед и обавештења с тим у вези имају истаћи, примењује право државе у којој се контрола има извршити, додуше само уколико не постоји другачија воља странака.

Да ли ово значи и да право које регулише модалитете пријема робе неминовно регулише и питања правних последица изостанка рекламације на квалитет робе. Док се у погледу на Хашку конвенцију из 1955. године² може дати начелно позитиван одговор,

¹ Тако Гашо Кнежевић у: М. Дика – Г. Кнежевић – С. Стојановић, *Коментар Закона о међународном приватном и процесном праву*, „Номос“, Београд 1991, стр. 85.

² Ову конвенцију ратификовао је само мали број земаља: Белгија, Данска, Финска, Италија, Норвешка, Нигерија, Швајцарска и Шведска.

ситуација у нашем праву није крајње јасна. Члан 23 Закона о међународном приватном и процесном праву не говори изричито о томе да су њиме регулисана и питања изостанка правовременог и правоваљаног прегледа робе и евентуалне рекламације. Чини се да је овим чланом више регулисано питање шта учинити са робом која је на пример извађена из оригиналне амбалаже, а очигледно не одговара захтеваном квалитету, тј. питање предузимања мера чувања и конзервације до крајњег договора са продавцем.

Ситуација је унеколико нејаснија јер ни члан 20 Закона о међународном приватном и процесном праву не набраја таксативно случајеве из свог поља примене. Стога би се на први поглед могло сматрати да и члан 20, којим се утврђује уговорни статут на основу објективног везивања, а и члан 23 могу регулисати питање контроле и рекламације квалитета, а с обзиром на питање последица изостанка правовремене и правоваљане (како у погледу форме, тако и поводом садржине) рекламације. Ми се слажемо са становиштем које излаже Кнежевић³, према коме се на последице изостанка контроле и рекламације квалитета има применити општи уговорни статут, тј. право меродавно за садржину правног посла (члан 20 ЗМПП). У прилог нашем мишљењу навели бисмо језичко тумачење ЗМПП, и то члана 22. У том члану стоји да је у односима између уговорних страна, ако уговорне стране нису друкчије уговориле, право из члана 20 ЗМПП меродавно и за одређивање часа од ког стицалац има право на производе и плодове ствари, као и на одређивање часа од кога стицалац, односно преузималац сноси ризик у вези са стварима. Из синтагме „право је меродавно и...“ произлази да је то право по основу опште одредбе меродавно за сва питања, с тим што се она која по природи ствари нису искључиво у домену уговорних облигационих односа⁴, морају посебно у Закону споменути, да би и она била регулисана општим уговорним статутом.

Дакле, уговорни статут регулише питање правне природе, услова и последица изостанка прегледа и рекламације у вези са евентуалним недостацима робе, и то уговорима о продаји робе. У сваком случају, имајући у виду текст чл. 23 ЗМПП („...ако уговорне стране нису друкчије уговориле...“), може се препоручити да се код избора меродавног права странака у пракси прецизира да се тај избор односи и на питање контроле квалитета робе и питање рекламације у вези са тим квалитетом. Тиме би свака недоумица бар у пракси била дефинитивно разрешена.

Након ове констатације можемо прећи на регулисање тог питања у југословенском материјалном праву.

3 М. Дика – Г. Кнежевић – С. Стојановић, *op. cit.*, стр. 23.

4 Као на пример питања која су стварноправног карактера.

В. ЈУГОСЛОВЕНСКО МАТЕРИЈАЛНО ПРАВО

1. Уводне напомене

Југославија је 27. децембра 1984. године ратификовала Конвенцију Уједињених нација о уговорима у међународној продаји робе (*Службени листи СФРЈ*, бр. 10/1, од 31. XII 1984. – у даљем тексту Бечка конвенција). Ова конвенција је ступила на снагу 1. јануара 1988. године и тиме постала, поред Закона о облигационим односима (у даљем тексту ЗОО) важан извор нашег облигационог и привредног права.

Ми ћемо се у свом раду посветити и решењима ЗОО, међутим, ваља одмах подвући да ће овај правни извор имати значајног утицаја на примену Бечке конвенције од стране нашег правосуђа, с обзиром на велику сличност текста Бечке конвенције и ЗОО, а поводом обавезе купца да робу правовремено прегледа и евентуалне недостатке саопшти продавцу у веома кратком року.

Поред ступања на снагу Бечке конвенције, посебан повод за наша разматрања представља и, са теоријског аспекта интересантан, рад Ераковића⁵ у коме је изнето неколико ставова који одурађују од владајућих мишљења у нашој доктрини и који стога намећу потребу да се подвргну детаљнијој анализи, како у погледу њихове оправданости, тако и у погледу њихове сврсисходности.

Основна питања о којима ће у овом одељку бити речи, поред утицаја решења ЗОО на тумачење и примену Бечке конвенције од стране наших судова, јесу и последице изостанка, односно неправовременог приговора купца на квалитет робе. С тим у вези осврнућемо се на правну природу обавезе контроле и постављања приговора на квалитет робе, на питање да ли се код изостанка односно неправовременог приговора ради о повредама уговора које за собом повлаче губитак права, о чему суд води рачуна по службеној дужности.

2. Правна природа неопходности контроле и стављања приговора на квалитет робе

Иако ЗОО у чл. 454, којим се одређује појам уговора о продаји, предвиђа изричито само обавезу продавца „*да њренесе на куџица њраво својине на њрогаџу стџвар и да му је у џу сврху њреда*“, ипак је несумњиво и произлази из других одредаба ЗОО да је продавац обавезан да преда ствар без битних недостатака. Другим

⁵ А. Ераковић, „Одговорност продаваоца за материјалне недостатке ствари у случају изостанка рекламације“, *Привреда и њраво*, бр. 3–5/1987, стр. 115–125.

речима, продавац одговара, ако уговором није другачије уређено, и за правне и за физичке недостатке продане ствари⁶.

У оквиру овог рада не бисмо се упуштали у разматрање односа општих правила о одговорности⁷ и посебних правила о одговорности због материјалних недостатака, што се у нашој доктрини назива и јемством.⁸ Циљ нам је у првом реду да укажемо на то да закон у вези са одговорношћу за недостатке ствари изричито налаже купцу да ствар прегледа⁹ и о евентуалним недостацима на одговарајући начин обавести продавца.¹⁰

Непоступање у складу са овим налогом закон санкционише губитком односно гашењем права купца по основу одговорности за материјалне недостатке ствари. Да би се претпоставке, а и обим губитка права купца због пропуштене правовремене контроле и/или обавештења могли правилно и конкретно утврдити, неопходно је најпре осврнути се на правну природу ових обавеза односно дужности купца.

С тим у вези неопходно је најпре подвући термилошке проблеме пред које нас ставља наша, нажалост на овом пољу не баш сасвим развијена правничка терминологија. Наиме, у нашем језику се речи обавеза и дужност употребљавају као синоними (Pflicht, obligation).¹¹ Међутим, постоје наши аутори који заступају и другачије ставове. Тако на пример Драгољуб Стојановић чини дистинкцију између обавеза и дужности, додуше у контексту једног страног – немачког права,¹² при чему он даје дефиницију дужности као обавезе мањег интензитета. Тиме он у ствари само потврђује наведени став да је обавеза и дужност (иако мањег интензитета) једно те исто. Стога мислимо да је неопходно увести један нови термин – *нужности*, јер је само на тај начин могуће избећи да се сваки пут кад је реч о „Obliegenheit“, у више реченица објашњава каква је то врста специфичне дужности.

И ЗОО говори о томе да је купац „*дужан* да купљену ствар прегледа“,¹³ иако је већ на први поглед илузорно изједначити ову „дужност“ са потпуном обавезом у смислу права које би продавац

6 Члан 478 и следећи ЗОО.

7 Члан 262 и следећи ЗОО.

8 О терминологији, као и о овом односу видети детаљније: П. Кларић, „Одговорност за штету проузрочену материјалним недостатком купљене ствари – правила о одговорности“, *Наша законџосџи*, бр. 3–4/1986, стр. 92 и следеће.

9 Члан 481 ЗОО.

10 Члан 484 ЗОО.

11 Видети нпр. код М. Ведриш – П. Кларић, *Основе имовинскоџ љрава*, Загреб 1984, стр. 352 и следећа.

12 Драгољуб Стојановић, *Увод у ѓрађанско љправо*, 9. изд., Београд 1996, стр. 144.

13 Члан 481 ЗОО.

могао принудним путем остварити.¹⁴ Било би, наиме, бесмислено дозволити продавцу да води са купцем судски спор чији би исход нпр. гласио: „Обавезује се купац да неизоставно купљену ствар прегледа и евентуалне недостатке неодложно саопшти продавцу.“ Чак и у случају да ствар има видљивих мана, овакав поступак би био сувишан и економски потпуно неоправдан. Не би се могло прихватити ни становиште да се код обавезе контроле и рекламације ради о натуралној облигацији код које поверилац има право на одређену ствар односно одређено понашање дужника, али га не може остварити принудним путем. И у овом случају дужност контролисања представљала би праву обавезу купца коју би он морао увек извршити, уз једину ограду да се њено извршење не би могло принудним путем остварити. Разлог оваквим тврдњама лежи у чињеници да је сувишно приморавати купца на понашање од кога само он може имати користи.¹⁵ Стога се у страниј доктрини јасно разграничава појам облигације (Pflicht, obligation) од других понашања која се налажу једној уговорној страни (Obliegenheiten, Incumbances).¹⁶

У овом контексту ваља напоменути да у појединим правним системима (на пример англосаксонском) вршење контроле и истицање евентуалних приговора на материјалне недостатке не представља дужност, тј. у нашој терминологији нужност, већ напротив – право купца.¹⁷ У недостатку погодног израза,¹⁸ али и с обзиром на неопходност и термилошког разграничења од обавезе, ми ћемо усвојити термин *нужности* утолико пре што алтернативно предложени термини, као нпр. „дужност мањег интензитета“ или „дужност у сопственом интересу“, не представљају ништа друго него описне термине.

У чему се дакле састоји разлика између обавезе и нужности? Оба термина односе се на неопходност одређеног понашања дужника. Но, последице изостанка наложеног понашања сасвим су различите. Понашање, односно чинидбу код обавезе могуће је принудним путем остварити. Чак и када је реч о природној (нату-

14 О појму и врстама обавеза видети: М. Ведриш – П. Кларић, *op. cit.*, стр. 209 и следећа.

15 У овом случају корист би имала негативно значење, тј. представљала би смањење штете на страни купца који је примио ствар са недостацима.

16 Н. Tandogan, *Notions préliminaires à la théorie générale des obligations*, Genève 1972, стр. 28 и следећа.

17 Видети: Romeo Cerutti, *Das U.S. amerikanische Warenkaufrecht mit rechtsvergleichenden Hinweisen auf das schweizerische und das deutsche Recht, das CISG sowie die UNIDROIT Principles*, Zürich 1998, стр. 292 и следеће; Јелена Вилус, *Обвезно право*, 2. књ., *Коменџар Конвенције УН о међународној трговини робе*, Загреб 1981, стр. 116.

18 Напред смо навели да се у нашој правној терминологији дужност и обавеза употребљавају као синоними за облигацију.

ралној) облигацији, поверилац бар има право на одређено понашање дужника, иако га не може принудно остварити.¹⁹ Насупрот томе, код нужности се последица искључиво састоји у томе да нужношћу оптерећена уговорна страна у случају неизвршења сама сноси евентуалне неповољне последице.²⁰ Те неповољне правне последице састоје се у првом реду у губитку и/или нестицању права, тако да се нужност начелно може схватити као нека врста услова (правне претпоставке, правне чињенице) за стицање, одн. задржавање права.²¹ Извршење нужности би се пре могло схватити као понашање у циљу остваривања сопствених права, а не као понашање усредсређено на испуњење обавезе на коју друга уговорна страна има право. Нужност дакле није испуњење обавезе, већ напротив – избегавање губитка права или сопственог повољног правног положаја.²²

Као један од најчешћих примера нужности наводи се у доктрини нужност контроле купљене ствари и нужност обавештавања продавца о њеним евентуалним манама.²³ Стога се може закључити да је правремена контрола и правремено и ваљано обавештење о евентуалним недостацима типичан пример нужности.

Са овим у вези поставља се питање значења повреде нужности. Представља ли оно у сваком случају повреду уговорне обавезе, или је и овде реч о једној посебној сметњи у извршењу која захтева и посебан третман. У швајцарском праву, ово разграничење се врши тако што се разликује повреда обавезе (*Pflichtwidrigkeit*, *Pflichtverletzung*) од повреде нужности (*Verletzung der Obliegenheit*). Као један од примера наводи се доцња. Доцња дужника представља при томе повреду уговорне обавезе, док се доцња повериоца сматра повредом нужности.²⁴

Из досад изложеног може се закључити да се у упоредном праву неопходност контроле робе и обавештавања продавца о њеним евентуалним манама сматра нужношћу (*Obliegenheit*, *Incombrance*), и да непоштовање тога представља штетно понашање куп-

19 Право из натуралне облигације може се тако и против воље друге уговорне стране искористити као нпр. приговор у току поступка у коме је титулар натуралне облигације тужена страна.

20 Dr. Ernst A. Kramer, *Das Obligationenrecht*, Bern 1986, бр. 113 и следећи, Tandogan, *op. cit.*, стр. 28 и следећа.

21 Видети у том смислу изричито: Тандоган, *op. cit.*, стр. 29.

22 Тандоган, *op. cit.*, стр. 29.

23 Видети Тандоган, *op. cit.*, стр. 29.

24 Пореди детаљније W. Wiegand, *Die Leistungsstörungen*, Teil 2, Verzug und Schlechterfüllung, Recht 4/1983, стр. 122. У односу на уговор о продаји видети M. Keller – Th. Loerscher, *Kaufrecht*, Zürich 1980, стр. 66 и следећа са даљим наводима литературе.

ца, али да ипак не представља повреду уговорне обавезе (*Pflichtverletzung*) у правом смислу те речи, те стога и не може имати за последицу обавезу накнаде штете. Доктрина је развила за тај случај посебан назив – повреда нужности (*Verletzung der Obliegenheit*). Као основни исход повреде нужности наводи се у доктрини губитак права, односно изостанак стицања права на страни лица које је повреду начинило.

Међутим, нужност, као и њена повреда, није ни изричито а ни начелно регулисана у законским текстовима грађанског и облигационог права, као што је то на пример случај са институтом застарелости. Може се наслутити више разлога за ту правну празнину, а ми ћемо се задржати само на неким од њих. Најпре ваља истаћи разноврсност и многобројност правних односа у којима може бити речи о нужностима, тако да општа правила никако не би могла добро регулисати све разноврсне случајеве. С друге стране, а посебно имајући у виду институт застарелости, мора се указати на то да се нужност најчешће јавља у областима које представљају диспозитивно право и у којима судеоници могу самостално уредити свој однос, дакле, било сузити било проширити међусобне обавезе у односу на законом предвиђено решење. Нужности се неретко срећу и код вршења правне моћи, тако да је и у тим случајевима воља уговорних страна одлучујућа. Насупрот томе, правила о застарелости су когентне природе и странке их не могу уговором изменити.

Све ове чињенице у вези са правном природом и карактеристикама нужности уопште и неопходности контроле и рекламације купљене робе као једног од конкретних примера, морају се имати на уму приликом тумачења њихових последица, тј. приликом интерпретације претпоставки и опсега губитка права купца на заштиту због материјалних недостатака купљене ствари. Диспозитивност одредаба о нужности, бар у погледу уговора о продаји, повлачила би неминовно за собом и то да суд не би могао *ex officio*, тј. сам од себе, применити диспозитивно законско решење. Он би у конкретном случају морао најпре утврдити праву вољу странака, и то, ако ништа друго, бар што се тиче констатације да странке нису уговором регулисале питање контроле и обавештења о несаобразности купљене ствари. Већ стога било би необазриво, а и погрешно говорити о аутоматској могућности суда да утврди *ex officio* и *ex lege* губитак односно непостојње права на заштиту услед изостале односно неправовремене рекламације.

Наведена општа разматрања о нужности и последицама њене повреде ваља ставити у оквир нашег правног система, односно у

оквир Закона о облигационим односима, а у циљу његовог правилног тумачења и сврсиходне примене.

Ваља се укратко и посебно осврнути на решења Бечке конвенције, с обзиром на то да се ова конвенција не примењује само између земаља које су је ратификовале већ и кад правила међународног приватног права упућују на примену права једне државе уговорнице.²⁵

3. Бечка конвенција

Бечка конвенција детаљно регулише питања прегледа робе и рекламације од стране купца (члан 38–44), и покушава као и у многим другим приликама да нађе компромис²⁶ између етаблиране праксе која важи у пословном свету САД и западне Европе и настојања земаља у развоју да се бар донекле узме у обзир неразвијеност пословних структура у том делу света.

Стога се одустало од ригидног захтева да се контрола изврши одмах и преузето је решење које одговара захтевима међународне праксе,²⁷ а то је да се преглед изврши у што је могуће краћем року зависно од околности (чл. 38, ст. 1).

И у погледу места прегледа, Конвенција предвиђа да је то, по правилу, место опредељења (чл. 38, ст. 3), осим уколико се у току превоза измени место опредељења.²⁸

Што се тиче начина прегледа, Конвенција не предвиђа изричито решења, вероватно зато што би била сувишна јер се на та питања могу применити или уговорне одредбе или пак узансе.²⁹

Конвенција предвиђа и рокове у којима купац треба да обавести продавца о недостатку саобразности робе, и то под претњом губитка права (чл. 39). И овде је Конвенција флексибилна и предвиђа да се обавештења пошаљу продавцу у разумном року од тренутка када је недостатак откривен или је морао бити откривен од стране купца (чл. 39, ст. 1). На питање шта се има сматрати разумним роком, одговор ће давати национални и арбитражни

25 Видети: Dr. Lajos Vékás, *Zum persönlichen räumlichen Anwendungsbereich des UN-Einheitkaufrechts*, IP Rax 1987, Heft 6, стр. 342 и следеће, а код нас Гашо Кнежевић, *Меродавно право за трговачки уговор о међународној продаји робе*, Београд 1989, стр. 189 и следеће.

26 О разним захтевима и току преговора видети: J. Вилус, *op. cit.*, стр. 117.

27 Тако изричито Philippe Kahn, „La Convention de Vienne du 1. avril 1980 sur les contrats de vente internationale de marchandises“, *Revue Internationale de Droit comparé* 1981, стр. 974, Michael Rowe, „UN Convention on International Sales Law“, *International Financial Law Review* 1983, стр. 20 и следеће.

28 Детаљније о томе J. Вилус, *op. cit.*, стр. 117.

29 Тако J. Вилус, *op. cit.*, стр. 118.

судови, при чему се могу очекивати разлике, без обзира на то што члан 7 даје смернице на који ће се начин Конвенција тумачити.³⁰

4. Закон о облигационим односима

Закон о облигационим односима је, по угледу на Опште узансе за промет робом из 1954. године³¹ (узанса бр. 137) и Једнообразни закон о међународној продаји телесних покретних ствари (чл. 38), у члану 481 предвидео обавезу купца да ствар коју је примио прегледа или да је дâ на преглед.

У југословенској теорији је истакнуто да ова купчева обавеза има „релативан карактер“ јер на страни продавца не ствара субјективно право да захтева од купца да прегледа ствар или да је стави на преглед.³² Преглед ствари од стране купца јавља се као битна претпоставка (услов) за остварење купчевих права по основу одговорности продавца за материјалне недостатке. Наиме, да би купац остварио своја права по основу продавчеве одговорности, он мора у законом предвиђеном року обавестити продавца о видљивим недостацима (чл. 481 ЗОО), те стога обавеза прегледа ствари претходи обавези обавештавања продавца о физичком недостатку.³³ Због тога се оваква дужност у теорији назива „обавезом мањег интензитета“ односно дужношћу „која је наметнута у сопственом интересу“.³⁴ Обавеза прегледа робе је у интересу купца и зато што га штити од непромишљених приговора и омогућује му да прикупи све потребне доказе како би могао према продавцу да оствари права по основу одговорности за материјалне недостатке.³⁵ Зато се морамо сложити са констатацијом Драгољуба Стојановића да „купац због занемаривања ове своје дужности не штети продавцу већ самом себи“.³⁶

30 Видети детаљно о тумачењу Конвенције: Paul Volken, *The Vienna Convention: Scope, Interpretation, and Gap-Filling*, у *International Sale of Goods*, New York, London, Rome 1989, стр. 39 и следеће.

31 *Службени листи ФНРЈ*, бр. 15/1954.

32 Добросав Митровић (Слободан Перовић главни редактор), *Коментар Закона о облигационим односима*, „Савремена администрација“, Београд 1995, књига 2, стр. 912.

33 Бранислав Чубрило – Томислав Зековић, „Одговорност за материјалне недостатке и гаранција за исправно функционисање продате ствари“, у: *Уговорно и одишејно право по Закону о облигационим односима – зборник радова*, Београд 1979, стр. 290; Владимир Капор (Борислав Благојевић – Врлета Круљ редактори, *Коментар Закона о облигационим односима*, 2. издање, „Савремена администрација“, Београд 1983, књига 2, стр. 1294; Д. Митровић, *op. cit.*, стр. 912.

34 Драгољуб Стојановић, *Увод у грађанско право*, 9. издање, Београд 1996, стр. 144.

35 А. Голдштајн, *Привредно уговорно право*, Загреб 1967, стр. 23, наведено према: Д. Митровић, *op. cit.*, стр. 912.

36 Драгољуб Стојановић, *op. cit.*, стр. 144.

У погледу начина на који се врши преглед, ЗОО предвиђа да то треба обавити „на уобичајен начин“. Поставља се потреба прецизирања овог правног стандарда.

Пре свега, начин прегледа може бити предвиђен уговором, и у том случају купац је у обавези да изврши преглед на уговорени начин. У супротном, он ће повредити своју уговорну обавезу.³⁷

Опште узансе за промет робом (узанса бр. 147) предвиђају да се квалитет утврђује комисијски или на други веродостојан начин. Као конкретне начине утврђивања квалитета Опште узансе наводе: стручни преглед, упоређивање са узорком, хемијску анализу, физичко мерење и вађење узорка.

Преглед има за циљ да се уоче тзв. видљиви недостаци, тј. они недостаци „које би брижљиво лице са просечним знањем и искуством лица истог занимања и струке као купац могло лако опазити при уобичајеном прегледу ствари“ (чл. 480, ст. 2 ЗОО). Следствено томе, сматрамо да није неопходан стручан преглед.³⁸ Изузетак од овог постоји онда када је такав преглед предвиђен уговором.³⁹

Преглед обухвата следеће: 1) утврђивање да ли је предата ствар саобразна уговореној ствари, 2) утврђивање општег стања и спољашњег изгледа ствари, 3) утврђивање количине ствари (маса, запремина, број комада и сл.).⁴⁰ У том смислу се изјаснила и судска пракса.⁴¹

ЗОО ништа не прописује у погледу прегледа робе која се налази у оригиналном паковању. Робу која се налази у оригиналном паковању купац не може да прегледа док не уклони амбалажу. Овде се јавља проблем, јер од тренутка пријема ствари до тренутка отварања амбалаже може да протекне дужи временски период. Због тога су Опште узансе за промет робе посебно регулисале утврђивање квалитета робе у оригиналном паковању. У узанси бр. 148 предвиђено је да се обавеза прегледа састоји само у испитивању паковања, а уколико се по отпакивању утврди да је роба имала недостатке, продавац за њих одговара по правилима о скривеним манана. У теорији је ова узанса хваљена и заузето је мишљење да

37 Д. Митровић, *op. cit.*, стр. 912; В. Капор, *op. cit.*, стр. 1295.

38 У том смислу и: Мирко Васиљевић, *Пословно право*, 5. издање, „Савремена администрација“, Београд 1997, стр. 417; Д. Митровић, *op. cit.*, стр. 913.

39 Д. Митровић, *op. cit.*, стр. 913.

40 *Ibid.*

41 „Клаузула у закључници – квалитативно преузимање на истоварној станици – не значи да је купац био дужан да изврши пробно сијање сјемења или лабораторијско испитивање, већ само да приликом пријема робе утврди да ли је пошиљка правилно отпремљена, да ли су атести исправни и да ли током превоза роба није евентуално оштећена.“ Наведено према: Д. Митровић, *op. cit.*, стр. 913.

би судови трбало да је примењују и у оним случајевима када уговорници нису уговорили примену Општих узанси за промет робе.⁴²

У погледу трошкова прегледа, такође се предлаже примена Општих узанси за промет робом.⁴³ Узанса бр. 139 предвиђа да трошкове сноси купац; а ако се преглед врши на складишту продавца, он је дужан да купцу бесплатно стави на располагање радну снагу и остала средства којима располаже а која су потребна за обављање прегледа. Уколико се прегледом утврде недостаци за које одговара продавац, купац ће имати право да од продавца захтева накнаду за трошкове прегледа.

Што се тиче временског тренутка у коме треба да се изврши преглед, Закон о облигационим односима предвиђа обавезу купца да прегледа „примљену ствар [...] чим је то према редовном току ствари могуће“. То значи да обавеза прегледа настаје тек по преузимању (уручењу) ствари, јер ће тек тада купац бити у могућности да ствар прегледа.⁴⁴ Изузетно, могуће је да странке уговоре да ће се преглед робе извршити и раније.⁴⁵ У пракси се то редовно дешава у случају дистанционе продаје, када купац врши преглед на складишту или код превозиоца.⁴⁶

Преглед робе се врши у месту које је уговорено или уобичајено.⁴⁷ Место прегледа може да се поклопи са местом преузимања робе, али не мора. Пошто ЗОО предвиђа да купац треба да прегледа ствар „чим је то према редовном току ствари могуће“, то значи да уколико није могуће прегледати ствар на месту преузимања, купац је може прегледати на неком другом месту, на пример у свом пословном седишту.⁴⁸

Пошто прегледа ствар и утврди да она има неки недостатак, купац је дужан да о томе обавести продавца. За разлику од обавезе прегледа ствари, где се не прави разлика између уговора грађанског права и уговора у привреди, код обавезе обавештавања продавца о уоченим недостацима таква разлика постоји.

42 М. Васиљевић, *op. cit.*, стр. 418; Д. Митровић, *op. cit.*, стр. 913.

43 Д. Митровић, *op. cit.*, стр. 914.

44 Б. Благојевић – В. Круљ, *op. cit.*, стр. 1294; М. Васиљевић, *op. cit.*, стр. 417–418; Д. Митровић, *op. cit.*, стр. 914; В. Капор – С. Царић, *op. cit.*, стр. 132.

45 В. Капор – С. Царић, *op. cit.*, стр. 132; Б. Благојевић – В. Круљ, *op. cit.*, стр. 1294.

46 Видети: *Закључак Главне државне арбитраже, Гс. 226/52, од 25. II 1952.* наведено према: Б. Чубрило – Т. Зековић, *op. cit.*, стр. 291; Д. Митровић, *op. cit.*, стр. 914; В. Капор – С. Царић, *op. cit.*, стр. 132.

47 М. Васиљевић, *op. cit.*, 418; Благојевић – Круљ, *op. cit.*, стр. 1294; Перовић, *op. cit.*, стр. 915.

48 Б. Благојевић – В. Круљ, *op. cit.*, стр. 1294; Д. Митровић, *op. cit.*, стр. 915; Капор – Царић, *op. cit.*, стр. 133.

Код грађанскоправне купопродаје ЗОО оставља купцу рок од осам дана да обавести продавца о видљивим недостацима. Код уговора о продаји у привреди обавештење треба да буде учињено без одлагања. Поставља се питање шта значи без одлагања. Према једном схватању, купац је обавестио продавца без одлагања само ако је обавештење саопштио продавцу најкасније првог дана када је недостатак и уочен,⁴⁹ а према другом – ако је обавештење послато у најкраћем могућем року.⁵⁰ И у судској пракси је било доста колебања. У једном случају Врховни привредни суд је имао становиште да приговор треба да буде упућен сутрадан, а у другом случају – трећи дан по откривању недостатка.⁵¹ Врховни суд Босне и Херцеговине био је још ригорознији када је у једној ситуацији донео одлуку да продавцу треба послати обавештење истог дана када се утврди материјални недостатак.⁵² Сматрамо да, када се ради о привредним субјектима, обавеза поштовања правне сигурности и професионалног понашања далеко више долази до изражаја, те стога треба узети да је купац без одлагања обавестио продавца само онда када је обавештење саопштио продавцу истог дана када је недостатак уочен.

Када је преглед извршен у присуству продавца, купац је дужан да свој приговор саопшти продавцу одмах (чл. 481, ст. 2 ЗОО). У случају реекспорта, тј. када купац отпреми робу даље, без претовара, он ће бити дужан да продавца обавести о видљивим недостацима у року који је по редовном току ствари потребан да би за те недостатке дознао од својих клијената. Овај рок се примењује само онда када је продавцу била позната или му је морала бити позната могућност реекспорта (чл. 481, ст. 2 ЗОО).

Обавештење о недостатку мора бити конкретизовано и одређено.⁵³ ЗОО у чл. 484, став 1 изричито предвиђа да је купац обавезан да ближе опише недостатак и да позове продавца да прегледа ствар. ЗОО не прописује на који начин купац треба да саопшти недостатак. Купац је овлашћен да сам изабере средство путем којег ће обавестити продавца о физичкој мани робе.⁵⁴ То може бити препоручено писмо, телеграм или неко друго средство. Међутим, то средство мора бити поуздано. Опште узансе прописују да приговоре учињене телефоном, телеграмом или телепринтером треба одмах потврдити препорученим писмом (узанса бр. 152). Уколико је приговор благовремено послат поузданим средством,

49 У том смислу: Д. Митровић, *op. cit.*, стр. 915.

50 Алајдин Алишани, *Одговорности за материјалне недостатке ствари*, „Стручна књига“, Београд 1996, стр. 116.

51 А. Алишани, *op. cit.*, стр. 116.

52 А. Алишани, *op. cit.*, стр. 117.

53 В. Капор – С. Царић, *op. cit.*, стр. 130.

54 В. Капор – С. Царић, *op. cit.*, стр. 130.

ЗОО узима да је купац извршио своју обавезу обавештавања чак и онда када приговор задоцни или уопште не стигне до продавца (чл. 484, ст. 2).

Г. ЗАКЉУЧАК

Питање прегледа робе и рекламације евентуалних недостатака регулисано је меродавним уговорним статутом. Да би се избегла свака недоумица, препоручује се странкама да приликом избора меродавног права прецизирају да се тај избор односи и на питање контроле робе и рекламације у вези са евентуалним физичким недостатком.

На основу упоредноправних разматрања, дошли смо до закључка да се неопходност прегледа робе од стране купца и стављање евентуалних приговора на квалитет не сматра купчевом дужношћу (Pflicht) већ посебном категоријом грађанског права за коју се употребљава назив *Obliegenheit*. Како су термини које користе наши аутори за ову категорију описни („дужност у сопственом интересу“, итд.), предлажемо увођење термина *нужности*.

Ово питање је у нашем материјалном праву регулисано Бечком конвенцијом (у оквиру њеног поља примене), при чему се ипак поставља неопходност тумачења у конкретном случају, као на пример: шта је то разуман рок.

Закон о облигационим односима, као и прописи на које он упућује, детаљније регулише ову материју и тим решењима ће се користити наши судови и у случајевима се елементом иностраности.

Srdan Stojanović*
Aleksandar Jakšić**

THE CHECKING OF GOODS AND CLAIMING IN THE LIGHT OF THE SALESMAN'S RESPONSIBILITY FOR THE MATERIAL DEFECTS OF AN OBJECT IN YUGOSLAV LAW

Summary

International Private Law, also applies to issues of a legal nature, the conditions and consequences of not inspecting or claiming for goods. After

* Dr Srdan Stojanović, attorney, Belgrade.

** Dr Aleksandar Jakšić, dozent at the Faculty of Law of the University of Belgrade.

the ratification of the Vienna Convention on the Sale of Goods, Yugoslav law recognises two legal regimes for contracts of sale – the conventional regime and the one from the Code on Obligations. These regimes are very similar, therefore, one may assume that our courts will in all cases apply the provisions of the Code on Obligations, to which they are accustomed. In terms of the legal nature of the necessity of control and submitting objections, it is stated that this does not refer to an obligation in the classical sense (Pflicht, obligation) but that it refers to a specific duty in one's own interest (Obliegenheit, incombance), for which the term „necessity“ has been proposed. In applying the rules whereby necessities are established, one must take into account the nature of their wording, which excludes automatic application without establishing the (non)existence of the will of the parties in this respect. Due to the fact that its rules are the result of a political compromise among the representatives of different legal systems, the Vienna Convention contains very imprecise norms on the necessity of inspecting goods and claiming for them. The rules of domestic law (Code on Obligations, General Usances for the Sale of Goods) are more precise. Matters in connection with the inspection of goods are regulated in the same way both for civil and for commercial sales, whereas the deadline for claiming differs. In a civil sale, it is 8 days and, in commerce, the standard „without delay“ applies, which should be interpreted as „on the day of inspection“.

Key words: *Material defect. – Responsibility. – The inspection of goods. – Claiming.*

Srđan Stojanović*
Aleksandar Jakšić**

CONTROLE DE LA MARCHANDISE ET RECLAMATION EN RAISON DE DEFAUTS MATERIELS METTANT EN JEU LA RESPONSABILITE DU VENDEUR

Résumé

Le droit compétent en matière de contrat de vente s'applique également, d'après l'article 23 de la Loi sur le droit international privé, aux questions de nature juridique, concernant les conditions et les conséquences de l'absence de contrôle et les réclamations sur la marchandise. Après la ratification de la Convention de Vienne sur le droit de la vente internationale des marchandises, le droit yougoslave connaît deux régimes régissant les

* Dr Srđan Stojanović, avocat de Belgrade.

** Dr Aleksandar Jakšić, chargé de cours à la Faculté de droit de l'Université de Belgrade.

contrats sur la vente – celui de ladite Convention et celui de la Loi sur les droits des obligations. Ces deux régimes étant très semblables, on peut s'attendre à ce que les tribunaux nationaux appliquent en fait à tous les cas la Loi sur les droits des obligations à laquelle ils sont habitués. En ce qui concerne la nature juridique de la nécessité du contrôle et de la formation d'une réclamation, on souligne qu'il ne s'agit pas d'une obligation au sens classique (Pflicht, obligation), mais d'un devoir spécifique dans son propre intérêt (Obliegenheit, incombeance), pour la désignation duquel est proposé le terme „nécessité“. Lors de l'application des règles fondant des nécessités il faut tenir compte de leur nature dispositive, ce qui exclut une application automatique, sans établissement préalable de la (non) existence de la volonté des parties à ce sujet. Etant le résultat d'un compromis politique entre les représentants de différents systèmes juridiques, la Convention de Vienne contient des normes très imprécises quant à la nécessité du contrôle et de la réclamation. Les règles de notre droit national (Loi sur les droits des obligations, Usances générales pour le trafic de marchandise) sont quelque peu plus précises. Les questions relatives au contrôle de la marchandise y sont réglées de la même façon pour la vente civile et la vente commerciale, alors que le délai de réclamation est différent, étant de 8 jours pour la vente civile et „sans délai“ pour la vente commerciale ce qui doit être interprété comme „au jour de l'exécution du contrôle“.

Mots-clés: *Défaut matériel. – Responsabilité. – Examen de marchandise. – Réclamation.*

Srđan Stojanović*
Aleksandar Jakšić**

UNTERSUCHUNGSPFLICHT UND MÄNGELRÜGE AUS DER SICHT DER HAFTUNG DES VERKÄUFERS FÜR SACHMÄNGEL

Zusammenfassung

Das für den Kaufvertrag maßgebende Recht wird laut Art. 23 des Gesetzes über internationales Privatrecht auch auf die Fragen der Rechtsnatur, Voraussetzungen und Rechtsfolgen des Ausbleibens der Untersuchung und Mängelrüge angewandt. Nach der Ratifizierung des Wiener Übereinkommens über Warenverkauf kennt das jugoslawische Recht zwei Arten der rechtlichen Behandlung des Kaufvertrags – die Behandlung gemäß dem genannten Übereinkommen und die Behandlung gemäß dem Gesetz über Schuldverhält-

* Dr. Srđan Stojanović, Rechtsanwalt aus Belgrad.

** Dr. Aleksandar Jakšić, Dozent an der Juristischen Fakultät in Belgrad.

nisse. Diese Arten sind sehr ähnlich, so dass angenommen werden kann, dass unsere Gerichte auf alle Rechtsfälle eigentlich die Regelung des Gesetzes über Schuldverhältnisse anwenden würden, an welche sie schon gewohnt sind. Hinsichtlich der Rechtsnatur der Untersuchungspflicht und der Mängelrüge wird hier betont, dass es sich nicht um die Pflicht im traditionellen Sinne, sondern um eine spezifische Obliegenheit im eigenen Interesse handelt, für welche die Bezeichnung „Notwendigkeit“ vorgeschlagen wird. Bei der Anwendung der Regelung, auf welcher diese Notwendigkeiten gründen, muss ihre dispositive Natur beachtet werden, was eine automatische Anwendung ohne Feststellung des (Nicht)Vorhandenseins des Willens der Parteien diesbezüglich ausschließt. Wegen der Tatsache, dass die Regelung des Wiener Übereinkommens Ergebnis eines politischen Kompromisses der Vertreter verschiedener Rechtssysteme ist, enthält dieses Übereinkommen sehr vage Normen über Untersuchungspflicht und Mängelrüge. Die Regelung des Nationalrechts (Gesetz über Schuldverhältnisse, Allgemeine Warenverkehrsregeln) ist da etwas präziser. Die Fragen bezüglich der Untersuchung sind auf dieselbe Art und Weise sowohl für Handelskauf als auch für Nichthandelskauf geregelt, während die Rügefrist unterschiedlich geregelt wird, da sie beim Nichthandelskauf 8 Tage beträgt, und beim Handelskauf gilt die Bestimmung „unverzüglich“, was als „am Tag der Untersuchung“ auszulegen sei.

Schlüsselbegriffe: *Sachmängel. – Haftung. – Untersuchungspflicht. – Mängelrüge.*